

**Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
Навчально-науковий юридичний інститут**

Кафедра теорії та історії держави і права

Адамович С.В

Історія держави і права зарубіжних країн

**Методичні вказівки для здобувачів заочної форми навчання Навчально-
наукового юридичного інституту
з питань підготовки семінарських занять**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма «Право»

Спеціальність 081 Право

Галузь знань 08 Право

Івано-Франківськ

2024

Адамович С.В. Історія держави і права зарубіжних країн: методичні вказівки для здобувачів заочної форми навчання Навчально-наукового юридичного інституту з питань підготовки семінарських занять (рівень вищої освіти – перший (бакалаврський); освітня програма – «право»). Івано-Франківськ, 2024. 18 с.

Схвалено на засіданні кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Протокол № 2 від 04 жовтня 2024 р.

Рекомендовано до друку Вченою радою Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Протокол № 4 від 5 грудня 2024 р.

Рецензенти:

Андріюк В.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Навчально-наукового Юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Комар В.Л., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки, Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

ВСТУП

Історія держави і права зарубіжних країн належить до групи теоретико-історичних наук, які складають теоретичну основу галузевих юридичних наук і формулюють значну частину понятійного апарату юриспруденції. Щоб зрозуміти сучасні державу і право, треба знати, як вони виникли, які основні етапи пройшли в своєму розвитку, які причини впливали на їх утворення, становлення, розвиток, зміни їх форми і змісту. Зрозуміло, що у студентів, що навчаються на освітньо-професійній програмі «Право» цей предмет має викликати особливе зацікавлення і є важливий для здобуття ним необхідних компетентностей.

Однією з найважливіших форм засвоєння усіх предметів є семінарські і практичні заняття, які сприяють виробленню у студентів уміння самостійно працювати, творчо мислити, давати оцінку історико-правовим явищам. Для підготовки до семінарських і практичних занять студентів пропонуються плани, які охоплюють тему, порядок її розгляду і відповідну літературу. Особливу увагу потрібно звернути на першоджерела: пам'ятки права, нормативні акти, кодифікації. Допоміжним матеріалом є підручники і навчальні посібники для студентів вузів, що навчаються за спеціальністю "Правознавство".

Методичні вказівки з навчального курсу "Історія держави та права зарубіжних країн" для студентів-правників складено з урахуванням сучасних оцінок історичною та юридичною науками державно-правових явищ країн далекого та близького зарубіжжя. Глибоке вивчення й оволодіння знаннями "Історії держави та права зарубіжних країн" необхідне майбутнім юристам для того, щоб краще пізнавати сутність, функції і соціальне призначення держави, її правової системи, правильно орієнтуватися у внутрішньополітичній та міжнародній обстановці і, відповідно, ефективніше і плідніше виконувати свої функціональні повноваження.

Творче засвоєння історичного досвіду розвитку держави та права набуває особливого значення сьогодні, за умов відродження державності, використання багатого досвіду державотворчості у світі для побудови незалежної Української держави, формування та утвердження її правової системи.

Навчально-методичні рекомендації складено з урахуванням тісного зв'язку історії держави і права зарубіжних країн з історією держави і права України, всесвітньою історією, а також теорією держави та права, іншими юридичними дисциплінами. У той же час розмежовується матеріал, що вивчається історією держави та права зарубіжних країн,

від матеріалу споріднених історико-юридичних дисциплін, а також галузевих юридичних наук.

Методичні вказівки з курсу "Історії держави і права зарубіжних країн" сприятиме засвоєнню **загальних компетентностей:**

- ✓ здатності до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;
- ✓ здатності вчитися і оволодівати сучасними знаннями;
- ✓ здатності бути критичним і самокритичним;
- ✓ здатності зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку права, його місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Крім того, формуватимуться спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- ✓ знання і розуміння ретроспективи формування вітчизняних, європейських та міжнародних державно-правових інститутів.
- ✓ здатність до логічного, критичного і системного аналізу документів національного та міжнародного права, розуміння їх правового характеру і значення.

У результаті навчання здобувачі зможуть визначати переконливість аргументів у процесі оцінки заздалегідь невідомих умов та обставин, які мають національне чи глобальне значення; використовувати різноманітні інформаційні джерела для повного та всебічного встановлення певних обставин; доносити до респондента матеріал з певної проблематики доступно і зрозуміло (як українською, так і іноземною мовою); належно використовувати статистичну інформацію, отриману з першоджерел та вторинних джерел для своєї професійної діяльності.

Здобувачі повинні вивчити: основи та суть марксистського та цивілізаційного поглядів на історію взагалі, та історію держави і права зарубіжних країн зокрема; фактичний матеріал з історії держави і права зарубіжних країн; розвиток права й основні кодифікації.; **уміти:** розбиратися в питаннях виникнення, походження, розвитку, еволюції та особливостях державно-правових систем; використовувати знання даного курсу при подальшому вивченні таких дисциплін, як ТДП, Історії держави і права України, інших юридичних дисциплін, включаючи цивільне право, кримінальне право та процесуальне право.

Готуючись до практичного заняття, студент повинен :

Опрацювати конспект відповідної лекції. Знайти потрібний матеріал в підручниках, навчальних посібниках, на онлайн-ресурсах і опрацювати його, особливу увагу звернути на законодавчий матеріал. Для покращення засвоєння матеріалу

рекомендується конспектування у спеціальному зошиті витягів з нормативно-правових актів, рекомендованих праць видатних вчених для використання їх під час виступу, що робить відповідь аргументованою і повною.

ТЕМА 3. ДЕРЖАВА І ПРАВО СТАРОДАВНЬОГО РИМУ

(2 год.)

Методичні вказівки:

Історія Риму являє собою завершення процесу розвитку рабовласницької суспільно-економічної формації. Римська держава є останнім і найбільш досконалим зразком типу рабовласницької держави в її античній формі. Рабовласницький спосіб виробництва досяг тут найвищого ступеня свого розвитку. Разом з тим з особливою силою в римському суспільстві виступили протиріччя цього способу, що привели його до загибелі.

Римська держава переросла в процесі свого розвитку з невеликої міської общини в могутню, світову державу, форми якої змінювались. Римське право стало класичною системою права, універсальною для античного суспільства. Воно пережило падіння римської держави і вплинуло на розвиток права в наступні періоди історії людства (рецепція римського права). З Римом пов'язане виникнення християнства як однієї з світових релігій. Все це необхідно мати на увазі при вивченні цієї теми. Вона охоплює широкий період розвитку Римської держави і права, тому при підготовці питань необхідно абстрагуватись від загальноісторичних подробиць, деталей, звернути увагу на державний механізм в процесі цього розвитку і зміни, характерні риси права тощо.

Питання для вивчення:

1. Організація римського суспільства до утворення держави (X-VI ст. до н.е.).
2. Виникнення держави у Римі. Реформи Сервія Тулія.
3. Суспільний устрій римської республіки.
4. Державний устрій Риму в період республіки:
  - а) народні збори, їх види, роль;
  - б) сенат;
  - в) магістратура;
  - г) збройні сили;
  - д) судова система;
  - е) управління провінціями.
5. Джерела римського права:
  - а) звичаї, звичаєве право, закони, сенатусконсульти;
  - б) закони XII таблиць;
  - в) преторське право, право народів;

- г) діяльність римських юристів;
- д) характеристика основних галузей та інститутів римського права.

6. Криза рабовласницького способу виробництва. Криза республіканського ладу (законодавство Гракхів; повстання рабів; військова реформа Марія; диктатура; тріумвірати).

7. Перехід від республіки до монархії. Суспільний та державний лад Римської держави в період:

- а) принципату;
- б) домініату.

8. Реформи імператора Діоклетіана. Поділ імперії на Східну і Західну. Реформи Константина. Падіння західно-римської держави.

4. Джерела права в період імперії:

- а) законодавча діяльність імператора;
- б) діяльність юристів;
- в) перші кодифікації права. Кодифікація Юстиніана.

9. Суд і процес у Римі.

Література:

1. Балух В. О., Коцур В. П. Історія Стародавнього Риму. – Чернівці: Книги ХХІ, 2005.

2. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2018.

3. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - 5-те видання, перероблене і доповнене - К.: Істина, 2010.

4. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Словник-довідник. – Тернопіль, 2015. – 125 с.

5. Джуган В.О. Особливості державно-правового розвитку Римської рабовласницької держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Секція Юридичні науки.* 2018. Вип. 1. Т.1. С.11-15.

6. Історія держави і права зарубіжних країн. Довідник / ред.: Ю. В. Цветкова. - Київ : Інтерсервіс, 2018. - 98 с.

7. Історія держави та права : навч. посібн. / Д.Є. Забзалюк, В.С. Макарчук, В.Я. Марковський, В.Д. Яремчук, Н.Я. Рудий (Заг. ред. Д.Є.Забазалюка та В.Я. Марковського) ; Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів : СПОЛОМ, 2021. 438 с.

8. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук,

проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.

9. Макарчук В. С. Основи римського приватного права. - К., 2000.
10. Макарчук В. С. Історія держави і права зарубіжних країн. К.: "Аттіка", 2000.
11. Машкін М. О. Історія Стародавнього Риму. - К.: Рад школа, 1952.
12. Мультимедійні матеріали // <http://www.naiu.kiev.ua/books/idpzk/media.html>.
13. Орленко В. І. Історія держави і права зарубіжних країн: Посіб. для підготов, до іспитів / В. І. Орленко, В. В. Орленко. - 3-є вид. стереотип. - К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2008.
14. Пилипчук О. О. Зародження і розвиток права в Давньому Римі (середина VIII – VI ст. до н.е.). *Історія науки і техніки*, 2018. 8(1(12)), 179-190.
15. Страхов М. М. Всесвітня історія держави і права: Вип.. 1. Держава і право Стародавнього світу. - Харків: УВС, 1994.
16. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навчальних закладів. - 2-ге вид., переробл. та допов. - К.: Ін Юре, 2003.
17. Тетарчук І. В., Дяків Т. Є. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. Посібник для підготовки до іспитів. – К.: Центр учбової літератури, 2013. 172 с.
18. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього Сходу. Навчальний посібник. - Т. І. - Львів: Сполом, 1999.
19. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн : посіб. для підгот. до іспитів / Д. А. Тихоненков. – Харків : Право, 2017. – 248 с.
20. Трофанчук Г. І. Історія держави і права зарубіжних країн. Навч. посібник. — К.: Юрінком Інтер, 2006. — 400 с.
21. Хома Н. М.. Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. - К.: Каравела, 2008.
22. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: хрестоматія/За ред. В. Д. Гончаренка. - К.: Вид-во Ін Юре, 2002. - 716 с.
23. Шульженко Ф. П. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / Ф. П. Шульженко [и др.] ; Державний вищий навч. заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2007. - 192 с.
24. [Williamson](#) Callie The Laws of the Roman People. Public Law in the Expansion and Decline of the Roman Republic, 350-44 BCE. University of Michigan Press, 2015.

Контрольні питання:

1. Проаналізуйте передумови виникнення державності у Римі.
2. Охарактеризуйте етапи розвитку Римської держави.
3. Охарактеризуйте інститут екстраординарної магістратури.
4. Яка структура Законів XII таблиць?
5. Охарактеризуйте форми діяльності римських юристів.
6. Охарактеризуйте реформаторську діяльність Гая Гракха.
7. Які види законодавчих актів імператора відомі римському праву?
8. Охарактеризуйте особливості Кодифікації Юстиніана.
9. Назвіть особливості екстраординарного процесу в Римі.
10. Які причини падіння Римської імперії?

ТЕМА 2. ДЕРЖАВА І ПРАВО ФЕОДАЛЬНОЇ АНГЛІЇ

(2 год.)

Методичні вказівки:

Державно-правовий розвиток Англії характеризується, крім загальних закономірностей, цілим рядом особливостей, вивчення яких є предметом семінару. Ряд цих особливостей пов'язаний з утворенням і діяльністю англійського парламенту. Факт завоювання Англії Вільгельмом Завойовником у 1066 р. обумовив своєрідний розвиток феодальної держави і права в Англії незавершений характер феодальних відносин в цілому. Спроби англійських феодалів послабити процес централізації держави не мали такого успіху, як на континенті Європи. Важливе значення в цьому процесі займає конституційний акт "Велика Хартія Вольностей".

Виникнення трьох середньовічних станів обумовило утворення станово-представницького органу - англійського парламенту, який існує донині. Тому студенту необхідно висвітлити причини формування і утворення англійського парламенту, його структуру, функції і компетенцію. На особливу увагу заслуговує питання про формування блоку третього стану і нового дворянства, т. зв. "джентрі", що мало велике значення для структури парламенту, розмежування соціально-політичних інтересів у Англії. Необхідно порівняти англійський парламент з Генеральними Штатами у Франції, вказати на їх схожість і відмінність, пояснити причини відмінностей. Особливості співвідношення різних соціальних верств населення Англії мали велике значення для дальшого розвитку країни, для результатів англійської революції XVII ст. і формування буржуазної держави і права в Англії.

Питання для вивчення:

- 1.Англосаксонські держави на території Британії.
2. Норманське завоювання Британії (XI ст.) та його вплив на суспільно-політичний устрій країни. Реформи короля Генріха II у XII ст.
3. Велика Хартія Вольностей 1215р., її зміст і оцінка.
- 4.Станово-представницька монархія у Англії. Обгороджування селянських та общинних земель. "Криваве законодавство".
- 5.Виникнення, структура, компетенція парламенту.
- 6.Встановлення та особливості англійського абсолютизму. Державний устрій Англії в період абсолютизму. Роль парламенту.
- 7.Судова система Англії. Інститут присяжних.
- 8.Джерела та характеристика основних галузей права феодальної Англії.

Література:

1. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2018.
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - 5-те видання, перероблене і доповнене - К.: Істина, 2010.
3. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн. – Тернопіль, 2017. – 656 с.
4. Історія держави та права : навч. посібн. / Д.Є. Забзалюк, В.С. Макарчук, В.Я. Марковський, В.Д. Яремчук, Н.Я. Рудий (Заг. ред. Д.Є.Забазалюка та В.Я. Марковського) ; Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів : СПОЛОМ, 2021. 438 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн. Довідник / ред.: Ю. В. Цветкова. - Київ : Інтерсервіс, 2018. - 98 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.
7. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): Навчальний посібник / За ред. проф. Б. Й. Тищика. - Львів: Світ, 2006.
8. Макарчук В. С Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2000.
9. Слинько Д.В. Розвиток процесуального права в середньовічній Англії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. №1. С.39-42.
10. Сопільник Л. І. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч. посіб. / Л. І. Сопільник, М.-Б. І. Камінський ; Приват. вищ. навч. закл. "Львів. ун-т бізнесу та

- права". - Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2012. - 499 с.
11. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навчальних закладів. - 2-ге вид., переробл. та допов. - К.: Ін Юре, 2003.
  12. Тетарчук І.В., Дяків Т.Є. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. Посібник для підготовки до іспитів. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 172 с.
  13. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн : посіб. для підгот. до іспитів / Д. А. Тихоненков. – Харків : Право, 2017. – 248 с.
  14. Хома Н. М.. Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. - К.: Каравела, 2008.
  15. [Atkins. J.](#) (Re)imagining Magna Carta: Myth, Metaphor and the Rhetoric of Britishness. *Parliamentary affairs*. 2016. Vol. 69. Issue 3. pp. 603-620.
  16. Holt JC. Magna Carta. 2015. 462 p.
  17. Magna Carta and its Legacies: Freedom and protest. URL: <https://www.coursera.org/learn/magna-carta/home/welcome>.
  18. Law and Society in Later Medieval England and Ireland Edited By [Travis R. Baker](#), 2018.
  19. Magna Carta: Freedom under Law. URL: https://chertseymuseum.org/magna_carta

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте передумови становлення феодальної держави в Англії.
2. Які основні причини підкорення англосаксів норманами?
3. Особливості правового статусу англійського населення в англосаксонський період.
4. Як вплинула "Війна Червоної та Білої троянд" на становлення англійського абсолютизму?
5. Яка компетенція "Суду зоряної палати"?
6. Охарактеризуйте "Право справедливості" як джерело англійського права.

ТЕМА 3. ДЕРЖАВА І ПРАВО ВІЗАНТІЇ (У-ХУ ст.)

(2 год.)

Методичні вказівки:

Історія держави і права Візантії цікава і повчальна. Виникнувши в результаті

поділу Римської імперії на дві частини - вона надалі пішла самостійним шляхом розвитку, пристосувавшись до нових соціально - економічних і політичних відносин пізньоантичної і середньовічної Європи. Розвиток феодалізму, політичних, державних структур та інститутів права мав тут ряд особливостей, своєрідних рис, з огляду на збереження імперією традицій рабовласництва. На це треба звернути увагу.

Пройшовши довгий, понад тисячолітній шлях розвитку, державність і право Візантії, її релігія, культура і освіта - значно вплинули на сусідні держави і народи, зокрема слов'янські, і в тому числі українську державність епохи Русі.

Питання для вивчення:

1. Утворення Візантійської держави.
2. Особливості розвитку феодальних відносин. Суспільний устрій країни у V - VII ст.
3. Державний лад Візантії у V - VII ст.
4. Реформи імператора Юстиніана.
5. Еволюція суспільного устрою і державного ладу у VIII - XV ст.
6. Джерела і характерні риси візантійського права.
7. Вплив візантійської державності і права на державно-правовий розвиток слов'янських народів.

Контрольні питання:

1. Які передумови становлення Візантійської держави?
2. Особливості правового становища населення Візантії.
3. Охарактеризуйте Еклогу як джерело права Візантії.
4. Охарактеризуйте етапи розвитку Візантійської держави.
5. Охарактеризуйте форми впливу Візантійського права на правову систему Болгарії та Сербії.
6. Дайте оцінку впливу Візантії на Руську державність.

Література:

1. Войтович Л. В., Домановський А. М., Козак Н. Б., Лиліо І. М., Мельник М. М., Сорочан С. Б., Файда О. В. Історія Візантії. Вступ до візантиністики / За ред. С. Б. Сорочана і Л. В. Войтовича. Міністерство освіти і науки України; Львівський національний університет ім. І. Франка; Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. Львів: Вид-во "Апріорі", 2011. 880 с.

2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний

посібник. - 5-те видання, перероблене і доповнене - К.: Істина, 2010.

3. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Словник-довідник. – Тернопіль, 2015. – 125 с.

4. Історія держави та права : навч. посібн. / Д.Є. Забзалюк, В.С. Макарчук, В.Я. Марковський, В.Д. Яремчук, Н.Я. Рудий (Заг. ред. Д.Є.Забазалюка та В.Я. Марковського) ; Львівський державний університет внутрішніх справ. Львів : СПОЛОМ, 2021. 438 с.

5. Історія держави і права зарубіжних країн. Довідник / ред.: Ю. В. Цветкова. - Київ : Інтерсервіс, 2018. - 98 с.

6. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.

10. Історія держави і права зарубіжних країн (Середні віки та ранній новий час): Навчальний посібник / За ред. проф. Б. Й. Тищика. - Львів: Світ, 2006.

11. Савайда О.І, Мельник Н.В., Здреник І.В. Вплив візантійського права на формування та розвиток держави і права України-Руси. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. №2. С.48-50.

12. Сопільник Л. І. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч. посіб. / Л. І. Сопільник, М.-Б. І. Камінський ; Приват. вищ. навч. закл. "Львів. ун-т бізнесу та права". - Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2012. - 499 с.

13. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навчальних закладів. - 2-ге вид., переробл. та допов. - К.: Ін Юре, 2003.

14. Тетарчук І.В., Дяків Т.Є. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. Посібник для підготовки до іспитів. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 172 с.

15. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн : посіб. для підгот. до іспитів / Д. А. Тихоненков. – Харків : Право, 2017. – 248 с.

16. Хома Н. М. . Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. - К.: Каравела, 2008.

16. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: хрестоматія/За ред. В.Д. Гончаренка. -К.: Вид-во Ін Юре, 2002. -716 с.

17. Шульженко Ф. П. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / Ф. П. Шульженко [и др.] ; Державний вищий навч. заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2007. - 192 с.

16. Treadgold W. Three Byzantine Provinces and the First Byzantine Contacts with the Rus'. *Harvard Ukrainian studies*. 1989. Vol. XII. Pp.112-144.

17. Wagschal D. Law and legality in the Greek East : the Byzantine canonical tradition, 2015. 381-883.

ТЕМА 4. ВЕЙМАРСЬКА РЕСПУБЛІКА. ВСТАНОВЛЕННЯ ТА КРАХ НАЦИСТСЬКОЇ ДИКТАТУРИ В НІМЕЧЧИНІ.

(2 год)

Методичні вказівки:

В Німеччині було встановлено нацистську диктатуру, яка вважається однією з найбільш реакційних і шовіністичних державних утворень. Необхідно дати характеристику причин і суті демократичної революції в Німеччині, розкрити зміст Веймарської Конституції, розкрити соціальні корені нацизму, причини його становлення в Німеччині, показати особливості соціально-економічного та політичного розвитку Німеччини, які сприяли становленню диктатури, охарактеризувати особливості державного ладу та правової системи тогочасної Німеччини.

Студентам варто порівняти цей режим з іншими тоталітарними режимами, зокрема, сталінізмом, фашистським режимом Муссоліні в Італії, визначити складові становлення нацизму в державно-правовій сфері.

Питання для вивчення

1. Демократична революція в Німеччині 1918-1919 р.р., її особливості і значення.
2. Прийняття Веймарської Конституції. Державний устрій Німеччини за Веймарською Конституцією.
3. Виникнення політичних партій в Німеччині. Їх політичні програми.
4. Політична боротьба в Німеччині в 20-30 р. р. Прихід до влади нацистів.
5. Характеристика нацистської диктатури в Німеччині:
  - а) ліквідація демократичних прав і свобод, встановлення режиму терору і насильства, заборона політичних партій та організацій;
  - б) ліквідація парламентаризму, зміни в державному апараті;
  - в) ліквідація автономії земель;
  - г) апарат насильства (СА, СС, СД, гестапо та ін.).

6. Охарактеризуйте загальні особливості розвитку права нацистської Німеччини. Прояви расизму і ксенофобії в нацистському законодавстві.

7. Суд і судочинство в період нацистської диктатури.

Контрольні питання:

1. Охарактеризуйте правове становище Німеччини після 1 світової війни.
2. Охарактеризуйте структуру Веймарської Конституції.
3. Вкажіть причини зародження нацизму в Німеччині.
4. Охарактеризуйте хід загарбницької політики гітлерівської Німеччини.
5. Охарактеризуйте наслідки поразки у II світовій війні для Німеччини.
6. Оцініть вклад в репресивні дії тоталітарної системи підрозділів СС.
7. Охарактеризуйте руйнування правової системи за правління А.Гітлера.

Література:

1. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2018.

2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - 5-те видання, перероблене і доповнене - К.: Істина, 2010.

3. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Словник-довідник. – Тернопіль, 2015. – 125 с.

4. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн. – Тернопіль, 2017. – 656 с.

5. Дем'яненко Б. Л. Три моделі тоталітаризму: порівняльний аналіз фашизму, більшовизму та націонал-соціалізму. Монографія. - К., 2000.

6. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.

7. Історія держави і права зарубіжних країн. Довідник / ред.: Ю. В. Цветкова. - Київ : Інтерсервіс, 2018. - 98 с.

8. Історія держави і права зарубіжних країн : навч.посіб. /В.Ластовський. – К.: КНУКім, 2017. – 195 с.

9. Макарчук В. С. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Аттіка, 2003.

10.Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навчальних закладів. - 2-ге вид., переробл. та допов.- К.: Ін Юре, 2003.

11.Тетарчук І.В., Дяків Т.Є. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. Посібник для підготовки до іспитів. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 172 с.

12. Тищик Б. Й. Історія держави і права Німеччини (1917-1945). - Львів: ЛДУ, 1973. - С. 3-67.
13. Тихоненков Д. А. Історія держави і права зарубіжних країн : посіб. для підгот. до іспитів / Д. А. Тихоненков. – Харків : Право, 2017. – 248 с.
14. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. - К.: Каравела, 2008.
15. Ширер У. Злет и падіння третього рейха. Т.1-2. К.: Наш формат, 2017. 704 с. 600 с.
16. Шульженко Ф. П. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / Ф. П. Шульженко [и др.] ; Державний вищий навч. заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2007. - 192 с.
17. Germany 1933: From democracy to dictatorship. URL: <https://www.annefrank.org/en/anne-frank/go-in-depth/germany-1933-democracy-dictatorship/>
18. Nazi Germany / [J.Caplan \(ed.\)](#). Oxford University Press. 2008.
19. Weimar Thought: A Contested Legacy. Oxford University Press. Peter E. Gordon (ed.), John P. McCormick (ed.). 2013.

ТЕМА 12. ДЕРЖАВА І ПРАВА ФРАНЦІЇ В ХХ-ХХІ СТОЛІТТІ

(2 год.)

Методичні вказівки:

Історія держави і права IV-тої і V-тої республік у Франції дуже характерна і повчальна, вона свідчить про гостру політичну боротьбу у країні. Прийняття конституції Франції у 1946 р. відбулося у складній післявоєнній ситуації, в обстановці боротьби широких народних мас за громадянські права та політичні свободи, за демократичні положення конституції, за збереження демократичних інститутів виборчого права, за представництво у парламенті і в органах місцевого самоврядування. Перехід від IV-тої до V-тої республіки у Франції свідчить про певне падіння ролі парламенту, підпорядкування його виконавчій владі, про зростання ролі глави держави і уряду.

Завданням для студентів є вивчення питань історії розвитку і суті державно-політичних і правових інститутів однієї з найбільших і найвпливовіших країн Європи, можливості їх використання у державно - правовому розвитку, становленні правової держави в Україні.

Питання для вивчення:

1. Франція після Першої світової війни. Народний фронт.
2. Друга світова війна, поразка Франції у війні з гітлерівською Німеччиною.

"Держава Віші".

3. Визволення Франції від гітлерівської окупації і прийняття конституції IV-ої Республіки (1946 року).
4. Структура, зміст і характеристика Конституції Франції 1946 року.
5. Причини і суть змін до Конституції в період 1947-1957 рр.
6. Прийняття конституції Франції 1958р., її зміст і оцінка.
7. Наступні зміни державного устрою і політичного режиму V республіки у Франції.
8. Партийна система у Франції.
9. Державний устрій і політичний режим Франції у кінці XX на початку XXI ст.

Контрольні питання:

1. Які фактори зумовили утворення держави Віші?
2. Проаналізуйте наслідки Другої світової війни для державно-правового розвитку Франції.
3. Здійсніть порівняльний аналіз французьких конституцій 1946 та 1958 років.
4. Які причини падіння ролі французького парламенту?
5. Охарактеризуйте напрями державної політики Шарля де Голля.
6. Охарактеризуйте напрями державної політики Франції на сучасному етапі.

Література:

1. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2018.
2. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навчальний посібник. - 5-те видання, перероблене і доповнене - К.: Істина, 2010.
3. Грубінко А.В. Історія держави і права зарубіжних країн. – Тернопіль, 2017. – 656 с.
4. Історія держави і права зарубіжних країн. Довідник / ред.: Ю. В. Цветкова. - Київ : Інтерсервіс, 2018. - 98 с.
5. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.
6. Історія держави і права зарубіжних країн : навч. посіб. /В.Ластовський. – К.: КНУКім, 2017. – 195 с.
7. Макарчук В. С. Історія держави і права зарубіжних країн. - К.: Атіка, 2000.
8. Сопільник Л. І. Історія держави і права зарубіжних країн [Текст] : навч. посіб. / Л. І. Сопільник, М.-Б. І. Камінський ; Приват. вищ. навч. закл. "Львів. ун-т

бізнесу та права". - Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2012. - 499 с.

9. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підручник для студентів юрид. спец, вищих навчальних закладів. - 2-ге вид., переробл. та допов.-К.: Ін Юре, 2003.

10.Тетарчук І.В., Дяків Т.Є. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. Посібник для підготовки до іспитів. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 172 с.

15.Історія держави і права зарубіжних країн [Текст]: хрестоматія/За ред. В.Д. Гончаренка .-К.:Вид-во Ін Юре,2002 .-716 с.

16.Хома Н. М. . Історія держави і права зарубіжних країн. Навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти. К.: Каравела, 2008.

17.Huber J., Martinez-Gallardo C. Cabinet Instability and the Accumulation of Experience: The French Fourth and Fifth Republics in Comparative Perspective. *British Journal of Political Science*, [Vol. 34](#), [Issue 1](#), January 2004 , pp. 27 – 48.

18.[Dine](#) P. Une soutenance de synthèses: Competing histories of the French retreat from empire. *Modern & Contemporary France*. 1993. Vol.1. Issue 1, pp. 45-48.

19.Northcutt W. Historical Dictionary of the French Fourth and Fifth Republics, 1946-1991. 1992.